

Het belang van een insider-outsider perspectief

Halleh Ghorashi

Vrije Universiteit Amsterdam

h.ghorashi@vu.nl

In 1995 begon ik aan mijn promotieonderzoek naar de levensverhalen van Iraanse vrouwen die vanwege hun politiek activisme tijdens de Iraanse revolutie van 1979 moesten vluchten. Ik was zelf een linkse activiste tijdens die revolutie en daarom ben ik in 1988 naar Nederland gevlucht. Al tijdens het eerste jaar van mijn promotieonderzoek kreeg ik vaak de vraag: leuk onderzoek, maar ben je wel objectief genoeg om onderzoek te doen naar lotgenoten? Niet alleen was het ongewoon om als een vluchteling in Nederland onderdeel te zijn van de academische wereld (in 1995 waren er erg weinig wetenschappers van kleur in Nederland), ook was het dus twijfelachtig om als gevluchte wetenschapper onderzoek te doen naar de eigen groep. Wat mij verbaasde, was dat men nauwelijks een probleem maakte van witte wetenschappers die onderzoek deden naar welke groep dan ook. Het werd mij snel duidelijk dat binnen Nederlandse migratiestudies betrokkenheid problematisch was en afstand niet. En dat het niet alleen daarom ging, maar om de vanzelfsprekendheid van witte wetenschappers als norm.

Gesitueerde positionering

Ik deed mijn promotieonderzoek deels bij de afdeling vrouwenstudies in Nijmegen. Die plek liet me betrokkenheid in mijn onderzoek herwaarderen. Het pleidooi van Sandra Harding (1993) dat “sterke objectiviteit” alleen via “sterke reflexiviteit” te behalen is, was een belangrijk leermoment voor mij. Vanuit de feministische epistemologie is het negeren van de achtergrond van onderzoekers geen weg naar objectiviteit, omdat alle kennis gesitueerd is in iemands geschiedenis en achtergrond. Juist door deze gesitueerde positionering zichtbaar te maken via intersubjectieve reflecties is het mogelijk de doorwerking van deze achtergrond in het proces van kennisproductie te bevragen en onderdeel van de analyse te maken. Later gaf het werk van de

socioloog Patricia Hill Collins mijn outsider-insiderpositie als een vluchteling in de academische wereld een extra dimensie. Dit is later een belangrijke leidraad geworden voor mijn academische positionering.

Collins' eerste boek, *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment* (1990, Routledge), heeft grote invloed gehad op vrouwelijke wetenschappers van kleur die zich vaak in de door witte mannen gedomineerde wetenschap gemarginaliseerd voelen. Dit boek won in 1990 de *C. Wright Mills Award of the Society*, voor de studie van sociale problemen, en in 1993 kreeg Collins de *Jessie Bernard Award* van *the American Sociological Association* (ASA). Kenmerkend in Collins' werk is het pleidooi voor de waarde en het belang van de marginale positie van zwarte vrouwelijke wetenschappers voor de productie van kennis. Volgens haar leveren deze zogenoemde “outsiders within” een onderscheidende vorm van kennis over sociologische vraagstukken. Collins is in haar werk geïnspireerd door de ideeën van zwarte feministen, zoals Bell Hooks' (1984) argumenten dat het leven op de grens van binnen en buiten tot een specifieke vorm van realiteitsbenadering leidt, met een onderscheidende bijdrage aan kennisproductie (in Collins 1986: S15).

Belang van de vreemdeling

Collins (1986) noemt het essay van Simmel (1921) over het sociologische belang van de “vreemdeling” als beginpunt voor haar betoog over de onderscheidende waarde van de insider-outsiderpositie. Simmel benadert objectiviteit als een bijzondere combinatie van betrokkenheid en afstand. Volgens hem heeft de vreemdeling een specifieke vaardigheid om patronen te zien die voor insiders minder zichtbaar zijn. Ook verwijst Collins naar Maanheims (1936) waardering van marginale intellectuelen die door hun kritische houding een bijdrage kunnen leveren aan de creatieve ontwikkeling van academische disciplines. Volgens Collins kan het werk van zwarte feministische wetenschappers, voor wie marginaliteit juist een bron is geweest voor creativiteit, het huidige sociologische discours verrijken.

Vergelijkbaar is wat Edward Said (1995) het “feitelijke noodlot van ballingen” noemt, de toestand van “in-betweenness”. Het feitelijke noodlot van verplaatsing zorgt ervoor dat een balling in alles wat die doet en meemaakt, een vergelijking maakt tussen diverse referentiekaders. Niets is te zien als vanzelfsprekend, want er is een constante vertaalslag tussen verschillende contexten. Dit maakt het mogelijk om bewuster te worden van de macht van de vanzelfsprekendheid (Komter 1985) en daarmee is deze toestand een potentiële bron van originaliteit.

Tussenpersonen

In lijn met Collins en Said bepleit ik het epistemische belang van deze insider-outsiderpositie, door mij *tussenpersonen* genoemd, voor de maatschappelijke verbinding tussen werelden die ver van elkaar staan. De laatste jaren kreeg de kloof tussen overheid en de burgers veel publieke aandacht in Nederland (Putters, 2022). Er is behoefte aan vernieuwings- en verbindingskracht om deze kloof te verkleinen en hierin is de rol van tussenpersonen van bijzondere waarde (Ghorashi et al., 2023). Het erkennen van het epistemische belang van insider-outsiderposities is bovendien belangrijk voor sociologen om de complexiteit van sociale vraagstukken zoals ongelijkheid en institutioneel racisme, in verbinding met diverse leefwerelden in de samenleving te kunnen bestuderen.

Collins (1986) gaat nog een stap verder en vraagt sociologen om meer waardering te tonen voor het creatieve potentieel van hun persoonlijke en culturele biografieën. Ik zie hierin een pleidooi voor geëngageerde wetenschapsbeoefening waarin een verwevenheid tussen wetenschappelijke, maatschappelijke en ervaringskennis centraal staat. Deze vorm van wetenschap vertrekt niet vanuit een waardevrije benadering, maar vanuit de overtuiging dat ook wetenschappelijke kennis gesitueerd is in tijd en ruimte en daarom geconditioneerd door de macht van de vanzelfsprekendheid. Diepgaande dialogen met partners met diverse achtergronden maken bespiegeling en reflectie op het kruispunt van verschillende discoursen mogelijk. Dit leidt vervolgens tot co-creatie van kennis die de beperking van eenzijdige perspectieven en de complexiteit van diverse belevingen blootlegt.

Maar wat zijn de voorwaarden om deze co-creatie van kennis transformatief te laten zijn? Collins (1990) heeft het in dit verband over het belang van veilige ruimtes voor zwarte vrouwen om hun verhaal bedachtzaam en vanuit de eigen beleving te kunnen vertellen. Deze veiligheid gaf zwarte vrouwelijke intellectuelen de mogelijkheid om nieuwe verhalen te genereren over hun geschiedenis, ervaringen en ambities. In deze verhalen staan zelfdefinitie, zelfwaardering en zelfredzaamheid centraal, met als doel het tegengaan van het dominante beeld van de zwarte vrouw als onderdrukt en ondergeschikt. Dit zien we in een veelvoud aan vormen: relaties tussen moeders en dochters (orale geschiedenis); in biografieën en literatuur van zwarte vrouwen (zoals Maya Angelous *I know Why the Caged Bird Sings*); de kracht van blueszangeressen zoals Billie Holiday en Aretha Franklin (*A Change is Gonna Come*). In deze rijkdom aan narratieve producties staan pijn, waardigheid en respect centraal. Daarnaast onderstrepen ze de betekenis

van veilige ruimtes als voorwaarde om zelfdefinitie een kans te geven en zo de dominantie van opgelegde negatieve toeschrijvingen te weerspreken.

Toegevoegde waarde

In mijn huidige NWO-VICI project *engaged scholarship and narratives of change* brengen we deze discussies een stap verder door de voorwaarden te onderzoeken voor een veilige, gedurfde ruimte die epistemische rechtvaardigheid mogelijk maakt. Hierin denken we aan samenwerking tussen ervaringsdeskundigen, professionals en wetenschappers, die vanuit gelijkwaardige en wederkerige leerprocessen tot co-creatie van kennis rondom complexe maatschappelijke vraagstukken (specifiek over inclusie van vluchtelingen) komen.

Daarnaast is de positionering van onderzoekers een van de belangrijkste discussies in onze internationale samenwerkingen. Het is niet meer zo vanzelfsprekend dat (alleen) de betrokkenheid van onderzoekers uit minderheidsgroepen onder een vergrootglas wordt gezet, maar juist (ook) de afstand van geprivilegieerde groepen tot de minder geprivilegieerde groepen die ze onderzoeken of waarvoor ze beleid maken. Dit is internationaal een belangrijke ontwikkeling en ik hoop dat deze ook doordringt in Nederland. Dan worden promovendi zoals ik niet langer eenzijdig kritisch bevraagd over hun "gebrekkige objectiviteit", maar juist gewaardeerd om de toegevoegde waarde van hun positie.

Referenties

- Collins, P.H. (1986). Learning from the Outsider Within: The Sociological Significance of Black Feminist Thought. *Social Problems*, 33(6), S14-S32.
- Collins, P.H. (1990). *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*. London: Routledge.
- Ghorashi, H., Boersma, K. en Azarhoosh, F. (2023). Tussen-denken en inclusief besturen rond armoede. In T. Overmans, M. Honingh en M. Noordegraaf (Eds.), *Werken aan maatschappelijke vraagstukken: verbindende bestuurskunde?* In het kader van 50 jaar jubileum van Vereniging voor Bestuurskunde (VB) (pp. 97-113). Den Haag: Boom.
- Harding, S. (1993). Rethinking standpoint epistemology: What is 'strong objectivity'? In L. Alcoff en E. Potter (Eds.), *Feminist Epistemologies* (pp. 49-82). Londen: Routledge.

- Komter, A.E. (1985). *De macht van de vanzelfsprekendheid*. Den Haag: Vuga.
- Mannheim, K. (1954) [1936]. *Ideology and Utopia: An Introduction to the Sociology of Knowledge*. New York: Harcourt, Brace & Co.
- Putters, K. (2022). *De menselijke staat: Burgerperspectief als voorwaarde voor een toekomstbestendig sociaal contract*. Den Haag: SCP.
- Said, E. (1995). Intellectuele ballingschap: ballingen en marginalen. In E. Said (Ed.), *Manifestaties van de intellectueel* (pp. 65-83). Amsterdam/Antwerpen: Atlas.
- Simmel, G. (1921). The sociological significance of the 'stranger'. In R.E. Park en E.W. Burgess (Eds.), *Introduction to the Science of Sociology* (pp. 322-327). Chicago: University of Chicago Press.

Over de auteur

Halleh Ghorashi is hoogleraar Diversiteit en Integratie bij de afdeling Sociologie van de Vrije Universiteit Amsterdam. Tevens is ze lid van KNAW, KHMW en kroonlid van de SER.